

Poesia catalana inèdita de Tomàs Aguiló i Cortès

JOAN MAS I VIVES

L'escriptor Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856) gaudí d'una certa fama a la Mallorca del segle passat. Va esser un home culturalment molt inquiet i s'interessà també per la música, la matemàtica i les ciències aplicades. Com a literat és autor d'una obra diversa, escrita en castellà, català i llatí, en prosa i en vers, no sempre fàcil de localitzar. Tot i això, és un dels pocs autors del primer terç del segle XIX que va veure algunes de les seves produccions editades amb èxit, sobretot la *Rundaya de rundayas en mallorquí* (edicions de 1815, 1817, 1834 i 1881), i això ha fet que també sigui un dels escassos personatges d'aquella època, immediatament anterior a la irrupció del Romanticisme, que ha entrat en els manuals d'història literària, tot i que amb poca incidència¹.

Aquí volem publicar la seva poesia catalana inèdita amb la voluntat que la recuperació d'aquest autor pugui esser més exhaustiva, ara que disposem d'una edició facsímil de la *Rundaya* esmentada².

En un altre indret ja vàrem fer una presentació conjunta de l'obra catalana de Tomàs Aguiló i Cortès i vàrem analitzar els problemes d'atribució que planteja.³ També vàrem descriure i caracteritzar mínimament aquests poemes. Tot i això, ara hi volem insistir un poc.

Els dos primers varen esser redactats com a contribució a les festes de la beatificació de sant Alonso Rodríguez, que se celebraren a l'església i col·legi de Monti-sion entre els dies 23 i 30 d'octubre de 1825. Com diu Joaquim Maria Bover, quan fa la crònica d'aquest esdeveniment, «entre otras cosas de que estaban adornados los claustros había también una

¹ Cf. Joaquín María BOVER, *Biblioteca de escritores de Baleares*, Palma, Imp. Gelabert, 1868, pág. I, págs. 4-6.

² Tomàs AGUILÓ I CORTÈS, *Rundaya de rundayas*. 1912. Edició Facsímil. Introducció de Joan Mas i Vives. Palma de Mallorca, Miquel Font, Editor, 1993. El facsímil és tret de l'edició erudita que el 1912 n'havia fet, a Barcelona, R. Miquel i Planas.

³ Joan MAS I VIVES, «L'obra catalana de Tomàs Aguiló i Cortès», *Llengua & Literatura*, 5 (1992-1993), págs. 215-238.

gran porción de bien limadas poesías de todas calidades»⁴ i entre elles les que ara presentam, complement de dos dibuixos possiblement també obra d'Aguiló i Cortès. Es tracta de dos poemes escrits en quartets heptasil·làbics força senzills i directes, però resolts amb una certa gràcia. Sobretot el primer, protagonitzat per un diable que conta les temptacions a què va sotmetre el sant, la qual cosa fa que automàticament la seva hagiografia s'assimili a la de sant Antoni Abat, potser el més popular de la Mallorca pre-industrial. L'autor també sap fer encaixar en aquest esquema l'exaltació de la Companyia de Jesús i dels seus fundadors, Ignasi de Loiola i Francesc Xavier. A la primera part del poema encara hi ha una llarga relació dels sectors socials o professionals que amb més facilitat fan camí cap a l'infern, cosa que recorda alguna de les obres de Quevedo,⁵ un autor força present en la producció d'Aguiló, com veurem.

Els poemes tres i quatre, que també són de temàtica religiosa, s'han de relacionar amb l'activitat musical d'Aguiló, compositor potser menor, però que algun dia caldrà que algú estudiï amb més deteniment.⁶ La nadala té el mateix to ingenu que els poemes que acabam de presentar, però és més insignificant. Quant a la traducció de l'himne dels dominicans, segurament té l'interès d'haver contribuït, poc o molt, a la catalanització del cant litúrgic, cosa poc habitual a les esglésies de la Mallorca de l'època.

Entre els poemes burlescos o satírics, hi trobam els dos esquemes mètrics que es convertiren en els gèneres poètics més representatius de la literatura catalana popular a la Mallorca del segle XVIII: les codolades i les dècimes desbaratades. La codolada havia derivat cap a un tipus de poema «de to popularesc i vulgarot, humorístic i satíric»⁷ que alternava els versos llargs i els curts -generalment octosil·làbics i tetrasil·làbics- amb rima apariada, encara que prenia també aquest nom qualsevol composició escrita en apariats, o, fins i tot, qualsevol composició llarga de to popular i temàtica narrativa o satírico-burlesca.⁸ La primera de les que trobam aquí, el poema [5], de fet, no és pròpiament una codolada en sentit estricte, perquè no repeteix amb regularitat els versos curts, però sí que en té la rima i la temàtica, i això ja justifica, que l'autor la designi amb aquest nom. Es tracta d'un poema satíric dirigit contra un frare

⁴ Citat per Juan LLABRES BERNAL, *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX. Tomo II (1821-1840)*, Palma de Mallorca, 1959, pàg. 241.

⁵ Per exemple, el «somni», *Las zahurdas de Plutón* (cf. QUEVEDO, *Los sueños. I*, Madrid, Espasa-Calpe («Clásicos Castellanos» 31), pàgs. 99 i ss.)

⁶ Cf. Biel MASSOT i MUNTANER, «Música-Muses. Tomàs Aguiló i Cortès (Ciutat, 1775-1856)», a *Panora-MA MUSICAL*, 1-2 (Tardor del 1990), pàg. 15.

⁷ Cf. Francesc de B. MOLL, «Introducció» a Rafel GINARD BAUÇA, *Cançoner Popular de Mallorca*. Volum quart. Mallorca, Editorial Moll, 1975, pàg. 26.

⁸ Sobre la història i la problemàtica, força complexa, de la codolada, vegeu: Albert ROSSICH, «La codolada, una forma mètrica catalana», a *Estudis Universitaris Catalans*, XXV (1983), pàgs. 473-488.

exclaustrat que pretén d'ordenar-se sacerdot. Com és característic en el gènere, i sobretot en les seves derivacions tardanes, la fluència del pensament és desordenada i el poema resta com un martelleig constant dels apariats, sense que l'autor es preocupi gaire d'aconseguir una mínima contenció expressiva. El poema [7] sí que és una codolada en el sentit estricte, i, a més, té l'interès de mostrar-nos el món de les representacions populars teatrals a través de la caricatura d'un actor masculí que interpreta, amb poca fortuna, un personatge femení, fet habitual a l'època.⁹ L'acumulació de trets ridículs provoquen la comicitat de l'obra, però tampoc en aquest cas l'autor sap seguir un fil narratiu coherent.

Les dècimes desbaratades, aquí presents als poemes [6] i [12], tornen a respondre a una moda de la literatura popular d'aquells anys. És un gènere d'origen erudit, segurament de procedència castellana, com defensa Francesc de B. Moll.¹⁰ Pretén d'aconseguir l'humor a través de l'absurd i dels canvis sobtats, tant en el sentit cronològic, com en el geogràfic. Hi són freqüents les referències a personatges i a topònims de procedència llibresca, combinats, però, amb altres extrets de la realitat immediata. Aquest contrast entre el món i els personatges quotidians i les al·lusions històriques, llegendàries o, simplement, llibresques és sovint l'aspecte més interessant d'aquestes composicions. Les de Tomàs Aguiló ho demostren, tot i que no sempre és fàcil de reconstruir els personatges i les anècdotes concretes a què fan referència.

Per tot això, els poemes més reeixits i els que millor han resistit el pas del temps són la sàtires dels poemes [8], [10] i [11] que tenen un ritme molt àgil, accentuat per la presència en els tres poemes d'un refrany o tornada. S'han d'incloure entre les obres més reeixides de la literatura postbarroca a Mallorca i, al meu parer, podrien figurar en qualsevol antologia de la literatura de l'època. Ja vaig mostrar la dependència del poema [10] respecte a algunes composicions de Cadalso, que alhora imita Quevedo i Góngora.¹¹ El [8], que podria referir-se al mateix personatge que el [5], deriva, en canvi, directament de Quevedo. En efecte, l'autor d'*El Buscon*, té algunes composicions que presenten gairebé el mateix esquema mètric i la mateixa tècnica de construir cada estrofa amb una frase completiva inicial introduïda per «Que...». Per exemple, el poema 668 de l'edició de José Manuel Blecua, que comença:

Que no tenga por molesto
en doña Luisa don Juan
ver que, a puro solimán,

⁹ Sobre aquest tema, vegeu Antoni SERRÀ-CAMPINS, *El teatre burlesc mallorquí, 1701-1850*, Barcelona, Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, pàg. 62.

¹⁰ Cf. Francesc de B. MOLL, op. cit., pàgs. 18-19.

¹¹ Cf. J. MAS I VIVES, op. cit., pàg. 236.

traiga medio turco el gesto,
 porque piensa que con esto
 ha de agradar a la gente,
¡mal haya quien lo consiente!

Que adore a Belisa un bruto,
 y que ella olvide sus leyes,
 si no es, cual la de los reyes,
 adoración con tributo;
 que a todos les venda el fruto
 cuya flor llevó el ausente,
*¡mal haya quien lo consiente!*¹²

I si el [8] repeteix la completiva i gairebé l'estrofa -amb vuit versos, perquè el refrany en té dos, i amb alguns canvis de rima- l'[11] reproduïx sense cap variant aquest esquema mètric (7a 7b 7b 7a 7a 7c). T. Aguiló, sens dubte, té en compte aquest poema quan escriu els seus;^{12bis} tanmateix, no el tradueix, sinó que en fa una versió personal, adaptada a l'anècdota mallorquina que vol satiritzar. Aquestes coincidències, però, justifiquen prou que el considerem un autor típic del postbarroc català. Aquesta adscripció es confirma plenament si tenim en compte que els poemes escatològics que ens resten per comentar, el [9] i el [13], també tenen ressonàncies quevedianes,¹³ encara que ja s'havien convertit en un lloc comú, i mai tan ben dit això, si tenim en compte la seva temàtica.

A continuació reproduïm els poemes, tots ells procedents de l'Arxiu Aguiló de la Societat Arqueològica Lul·liana (SAL). Són tots d'atribució segura. En la transcripció accentuam, separam els mots i puntuam segons les normes actuals i posam el punt volat en les elisions que avui no tenen representació gràfica.

¹² Francisco de QUEVEDO, *Poesía original completa*. Edición, introducción y notas de José Manuel Blecuá. Barcelona, Planeta, 1981, págs. 730-732. També el poema núm. 645 (pàgs. 689-691) respon al mateix esquema, encara que allarga més l'estrofa.

^{12 bis} Al segle XVIII, aquest model de «letrilla», amb un refrany i amb el mateix esquema mètric, va ésser imitat per diversos autors castellans, com Diego de Torres y Villarroel i José Iglesias de la Casa (cf. Leopoldo Augusto CUETO, *Poetas líricos del siglo XVIII*. Tomo Primero. Madrid (BAE 61), 1869, págs. 74-75, 420 i 428-430). Amb tot, els textos d'Aguiló són més semblants als de Quevedo que als d'aquests autors.

¹³ Per exemple, Quevedo també té un «enigma» a les «nalgas» (poema 629 de l'edició citada, pàg. 643) i un altre «enigma del ojo de atrás» (ibid. poema núm. 796, págs. 1127-1128).

[VIDA DEL BEATO ALONSO
RODRÍGUEZ]¹⁴

Quartillas

[1]

DIMONI

Xau-m'anar, no hem digueu res,
qui jo estig qui hem penjaría
y de rabi hem tiraria
de cap dins un forn ensès.

D'ensà que fas de l'ofici
ningú, si no's aquest jay,
m'ha costad tant de trebay
ni fet prende més malici.

Jo he tractat en marcaders,
missers y procuradors,
en menestrals y señors,
en mossons y cavallers;

jo m'he nduit escrivans,
qui l'infern ja n'està ple,
y un exèrcit tot sensè
de cotas¹⁵ de estodians.

Jo mhe n'hi vaix dur un dia
un balitre d'escotsí,
qui may li vaix dir «arri»
de tant correns que venia.

Petrimetas y galans,
músichs de sons y de veu,

baylarins arreu-arreu
y còmichs qui no sé quans.

Emperò aquest jeperut
m'ha donat tant de quefer
que fins y tot Llosifer
s'i seria vist perduto.

Vuitanta anys li vaix anar
sempre devant y darrera,
sense modo ni manera
de que-l pogués enganar.

Jo al punt li vaix oferir
honras, riquesas, dinés,
que demenàs quant volgués
sols que m'hagués de servir.

«Alonso, digues què vols,
no estigues empagaït,
tot te serà concedit,
quant tenc és teu, si tu vols.

Que vols poder? Vols grandeza?,
vols un talec de dinés?
En vols deu mil? En vols més?
Vols infinita riquesa?

Dimoni som, no het retjiras,
qui tot quant vui heu pug fe,
y pes qui hem servexen bé
dins infern hey tenc cadiras.»

Emperò ell me responia
que tot axò que li deia

¹⁴ SAL, *Autògrafs de Tomàs Aguiló i Cortès*; un plec tamany foli, de 4 pàgines; conté els poemes [1] i [2]. Una altra còpia, autògrafa del fill de l'autor, Tomàs Aguiló i Forteza, a SAL, A 1071. Editam el primer manuscrit, però prenem el títol general del segon, que, davant aquest poema, encara posa: «*En las fiestas de su Beatificación, año 1825, había en el claustro de Montesión, a más de otras composiciones poéticas del autor, un papel en que estaba pintado un demonio, y bajo de él se leía lo siguiente, suprimidas algunas cuartetas.*» Malgrat el caràcter fragmentari que sembla indicar, el segon manuscrit té quatre versos més, que anotarem al lloc oportú.

¹⁵ **cotas**: és un tipus de vestit, aquí, però, utilitzat de forma metonímica per referir-se als estudiants que el porten. Cf. vers 153.

li entrava per un oreia
y per s'altre li sortia.

i jo, qui no hem sé cansar,
encara l'importunava;
però ell, ni sols m'escoltava
y me dexava esbrevar.

Y quant no podia pus,
qui comensava a tombà,
fent emblevins¹⁶ en sa mà,
se posava a di «escabús.»¹⁷

No sé qui li va enseñar
d'anar-me emb aquesta maula,¹⁸
qui jo en sentir tal peraula
sempre hem pos a tremolar.

Y que creis que li donàs
moltas treguas per axò?
No sé rendir tant prest jo
sa duresa de[s] meu bras.

Jo no li donav-espai,
sinó vida trabaïosa,
perquè som mosca enfadosa
qui no sé esta-turat mai.

Viudo, duia vida trista,
jo li deie que's casàs,
y què creis qu'hem contestàs?
«Jo més m'estim se anegista.»¹⁹

Emb axò sí que hem ferí
tot dret a s'os de sa cama,
es meu cor encara brama

solament de pensar-hi.

Bestant vaix fer jo sa meua,
només per impedir-ley
però no hey va haver remey,
qu'hagué de sortí en la seua.

Un dia li vaix sortí
just y fet un hermità
que ja vos podeu pensà
si és quant se pot dir de mi.

Però ell s'i féu com un mac,²⁰
que estava tan encarat
que'l món no hauria bestat
per tréurer-li es gat des sac.

Aquí sí que fonc pressís
que jo m'armàs de bell nou,
fent, a forsa de renou,
per lograr que's desxondís.

De vegadas li sortia
com un negre de Guinea,
emb una cara tant fea
y tant lletja com podia.

Y no es pressís que jo fasse
molt per axò que preteng,
perquè'n sa cara que teng,
no teng d'afagir-hi masse.

Que, com jo ja hen véng de casta,
per negre qu'hem vulga fer
poc carbó teng manester
y poca tinta ja hem basta.

¹⁶ **emblemavins**: 'gestos o paraules exagerades o enganyoses, d'un amor o interès fictici' (DCVB).

¹⁷ **escabús**: es tracta d'una imprecació o reneç per foragitar el diable. No el veig documentat als diccionaris etimològics catalans.

¹⁸ **maula**: 'artifici amb què es pretén enganyar algú' (DCVB).

¹⁹ **anegista**: 'nom amb què es designaven els jesuïtes fins al segle XIX' (DCVB).

²⁰ «fer-s'hi com un mac»: vol dir 'mantenir fermament una actitud', però no veig documentada la locució.

Fantasmas molt formidables,
bubotas molt espantosas,
figuras molt horrorosas
com un exèrcit de diables:

Creureu que tot aquest ball
el tregué des seu govern?
Ni encara que tot l'infern
es giràs demunt devall.

Un vespre el vaix atupar,
qui el vaix posar com un pop,
y en sas unglotas de llop
per tot el vaix arañar.

Jo el me'n duia de remolc
pes corredors de sa casa,
emperò ell,²¹ sempre fent s'asa,
may lo vaix treure des solc.

En res m'ofenia més
que quant feye es xep-a-xep,²²
se li donava un etsep²³
si tot el món s'encengués.

Jo llevonsas, pes meu gust,
d'ell n'hauria fet mil trossos,
y rebentat tots ets ossos
emb una massa de fust.

Y no m'hi vaix atrevir
perquè·l punt baledretjava,
y sempre sempre invocava
aquell qui jo no gos dir.

Colcú hey havia també
qui li anava sempr'ajuda,
una pòlissa perduda
qui tot m'ho feye malbé.

Aquest era aquell bruxot,
aquell visco llegaños,
aquell cox tan enfadós,
sabeu qui dic? N'Ignaciot.²⁴

Ningú sia qui hem parl d'ell,
ni sols de sa seua casta;
per conte meu ja los basta
ser fill d'aquest estornell.

No vui jo mai pau emb ells,
ni la volen ells en mi,
que ja no los pug sofrí,
massa són esquitarells.

Els se'n van sempre·n sas cotas,
trescant la xeca y la meca,
y quant duim dins sa butxeca,
tot mos ho tréuan de potas.²⁵

Si vésseu es meu codern!²⁶
Lo que va fe en Xaverot,²⁷
treure es conte ningú pot
de lo que robà a l'infern.

Tans d'añys jo vaix governar
dins tota la Índia oriental,
y no m'anava tant mal
que mos poguésem queixar.

²¹ **ell**: ponderatiu, el que fa l'ase és el diable.

²² **xep-a-xep**: 'paraules dites en veu molt baixa a l'orella d'algú' (DCVB). Aquí més específicament 'resar'.

²³ «donar un atzep»: ha de voler dir 'no importar gens ni mica', però no trob documentada aquesta expressió.

²⁴ Referència a sant Ignasi de Loiola.

²⁵ «treure de potes»: 'sostreure una cosa a algú malgrat la seva vigilància o resistència', segons el DCVB que només ho documenta a Pere d'Alcàntara Penya.

²⁶ **codern**: vulgarisme per 'quadern'.

²⁷ Referència a Francesc Xavier, un altre dels fundadors de la Companyia de Jesús. Als versos següents esmenta la seva predicació a Índia.

Llevonsas sí qu'era un ple²⁸
veure'n venir a millons
d'ànimas, a forfolons,
qui l'infern n'estava ple.

Però al punt qu'hey posà es nas,
ja hem va donar porta fora,²⁹
y tot l'infern ara plora
de sa falta que jo hey fas.

Ets altres per lo matex,
malbé fas-se pes milló,
qui may perden s'ocasió
si mos poden llevà es pex.

Jo n'he tengut no sé quans
en so badai a sa boca,
com un nin qui té una coca
ben estreta dins sas mans,

y en estar en tanta dent³⁰
si l'agaf si no l'agaf,
ve s'anegista y diu «ñaf»,
y los me lleva des vent.

Ells mos mènán a barradas³¹
que mos han perdut sa po,
y mos tréuan per axò
tocant caxas destrempadas.³²

A mi ja m'han fuit sas ganas
de donar-los bateria,³³
perquè ja veix que seria
pèrder s'asa y sas magranas.³⁴

No tornaré jo a combatre
en gent de tan bonas mañas,
qui a tots mos guàñan de bañas
per quant ells ne dúan quatre.³⁵

En vèurer jo cornalons
y gent qui fa olor de ranci,
per no tenir-hi gananci
val més posar-hi es talons.³⁶

A l'infern me'n vaix tot just,
que no teng feynes aquí,
si colcú vol vení en mi,
jo ley duré de bon gust.

Y si hey voleu venir tots,
com l'infern és tan estret,
vos jur que no hey tendreu fret,
ni hey pod[r]eu fer massa bots.

Es qui ve en mi qu'als es dit,
sas rahons acúrzan es dia,³⁷
si voleu venir feis via
que sinó, ja som partit.³⁸

²⁸ **ple**: per 'plaer'.

²⁹ **donar porta fora**: equival a 'tancar la porta, no deixar entrar', però la locució no és documentada.

³⁰ «estar en dent»: locució no documentada, sembla que vol dir 'tenir-ne moltes ganans'.

³¹ «menar a barradas»: 'tractar de mala manera, sense moderació' (DCVB).

³² «treure o engegar amb caixes destrempades»: 'engegar qualcú de mala manera, amb amenaces o insults' (DCVB).

³³ És a dir, de fer-los la guerra; «bateria» és usat en el sentit militar, 'bateria d'artilleria'.

³⁴ «perdre s'ase i ses magranes». 'perdre el temps' (DCVB).

³⁵ Referència metafòrica al barret de l'hàbit dels jesuïtes. També hi al·ludeixen els «cornalons» del vers següent.

³⁶ És a dir, 'anar-se'n'.

³⁷ **sas rahons acúrzan es dia**: el DCVB només recull una variant d'aquest refrany, «moltes raons escurcen la nit», 'vol dir que les discussions fan perdre molt de temps i lleven el descans.'

³⁸ Aguiló i Forteza (cf. nota 14) afegeix una estrofa més: «Empagaïds no estigueu, / qu'a l'infern noltros, dimonis, / no feim massa cirimonis: / tot cuant ve eu prenim arreu.»

[2]

ÀNGEL³⁹

La pau de Déu sia aquí
y sia sempre alabad
per tota la eternidad.
Digau tots «amèn» en mi.

Jo vui he sentit renou
de repicar sas campanas,
y luego m'han vengut ganas
de seber qu'hey ha de nou,

y som partit cap avall
en es punt de sortí es sol,
que per venir emb un vol
no teng menester cavall.

Al punt que m'han informat
des motius de s'alegria,
dic: «Ja he afinat jo bon dia,
de bon toc som arribat.

Aquí faré jo la siesta,
que jo som vingut del cel,
ab permís de sant Miquel,
només per honrar la festa.

Per n'Alonso tot me balla,⁴⁰
callau si voleu sentir
tot lo que d'ell vos vui dir,
que'n parlar jo tothom calla.

Jo vaix esser destinad
per conduir-lo per sa mà,

y may me vaix apartà
un moment des seu costad.

Es seu cor, just bescuit moll,
tan fàcil de menetjar
que bé el podia amollar
en so cabreste en es coll.

Com badava ell bon-oreia
sempre que l'aconseïava,
qui, al parèixer, m'escoltava
en sa bava qui li caïa!

Tot quant li vaix enseñar
vos ho pug dir emb un mot,
que fugís, més que de tot,
sols des perill de pecar.

Un temor filial a Déu
fonch sa primera instrucció,
y res més qu'ofèndrer-lo
li havia de sebre greu.

Y sebeu com, des de luego,
en sas llissons que li dava,
de quin modo aprofitava
y com feya hora per llego.⁴¹

Seguint d'aquesta manera,
ajudant-li jo en sa mà,
en molt poc tems⁴² s'enfilà
com una carabassera.

Jo li vaix posà en es cor
es que se fes jesuïta,

³⁹ Al començament d'aquest poema, la versió d'A. 1071 anota: «En otro papel del mismo tamaño había pintado un ángel que parecía bajar del cielo para recitar los siguientes versos con algunas otras cuartetas que faltan al final». Dóna el mateix nombre de versos que el manuscrit autògraf de l'autor (cf. nota 14).

⁴⁰ «ballar» té aquí el sentit de "anar bé", que no veig documentat.

⁴¹ «fer hora per llegua»: d'anar molt de pressa, avançar veloçment, tant en sentit local com immaterial (DCVB).

⁴² Després d'aquest mot ratlla «aprofi».

y tan prest ell sollicita
possehir aquest tresor.

Al punt que fonch anegista
tengué sa joya guañada,
perquè pegà una volada
qui se va pèrder de vista.

Fins el cel no s'aturà,
que'l món per ell no era res,
perquè un cor d'amor encès
sols en Déu pot descansà.

Allà estava contemplant
s'infinita Magestad,
aquell poder y bondad
que no pot tenir semblant.

Sas divinas perfeccions,
tanta de glòria y grandeza,
tanta hermosura y belleza
que atreu totas atencions.

Aquell poder infinit
qui en so bras omnipotent
crià a tot quant hey à existent
y heu sostén tot emb un dit.

La sabiduria eterna,
qual major no pot esser,
qui a tot quant va donar ser,
tot ho regex y governa.

Aquell amor inefable,
de Déu a tota criatura,
y més a sa qui és figura
de sa seua cara amable.

Amor qui el féu devellar
des de el cel fins a la terra,
per acabar una guerra
qui el món feya tremolar.

Alonso aquí tot s'inflama
de vèurer tanta bondad,
quant mira un Déu humanat
qui mor per aquells qui ama.

Lo que més pot desitjar
per correspondrer al Señor
és un cor encès d'amor
per poder-ley entregar.

Es seu tot sol no li basta,
ni tots es del món tampoc,
perquè s'amor és un foc
qui crema fins qu'hey ha pasta.

D'aquest amor abrasat,
tot quant fa, tot quant respira,
tot se dirigex y mira
a s'honor des seu amat.

Sa vida li donaria,
y mil, si mil ne tengués,
y n'i donaria més,
si més donar-n'i podia.

Quant mira s'ingritud,
d'aquells qui el ténan ofès,
quina amargura!, quin pes!,
oh, quin torment tan agud!

Quin torment tan excessiu,
per es seu cor angustiad,
és es vèurer despreciad
el matex fill de Déu viu!

Axò és s'espasa més cruel
qui li traspasa es seu cor,
vèurer perdut un tresor
qui val tant com tot el cel.»

[3]

VILLANCICO EN MALLORQUÍ PER DONAR
LAS BONAS FESTAS⁴³

Cor.⁴⁴

A dar-li ses bonas festas
ara tots venim correns,
perquè de tan bon señor
no quedarem descontents.

Cor.

Que tregue mel·las y neulas,
cocas, confits y torrons,
y es musiquets de la Seu
cantaran quatre cansons.

Solo

Un minonet⁴⁵ vui és nat,
tan hermós, y tan garrít,
que té dos ullets de perlas
y la care de un confit.

Cor.

Que tregue, ett.

Solo

Un bouet y una muleta
li estan escaufant es llit
en aquest hermós infant
que en es bres està adormit.

Cor.

Que tregue.

Solo

Encare que amor ardent
sia sempre el miñonet,
are, per nòstron amor,
no fa cas de tenir fret.

Cor.

Que tregue ett.

Solo

Ell està ple de mil gràcias,
y de hermosura el minó,
per axò, ab mon cor rendit,
vull anar a adorar-lo.

Cor.

De cantar ja estam cansats,
las cobletas bastaran,
are noltros volem vèurer
quinas cocas mos daran.

Musiquets, no mos va mal,
bonas cocas són aquestas,
es señor visca mol[s] añys
y Déu li don bonas festas.

⁴³ SAL, Ms. A 143, ff. 11-12 .

⁴⁴ Respectam el punt de «cor.», tal com el dóna el manuscrit, perquè segurament Aguiló abrevia «coro».

⁴⁵ **minonet**: es deu hever de llegir «minyonet»; cf. versos 18 i 22.

[4]

HIMNE AL SM. SAGRAMENT, EL QUAL
SE POT CANTAR EN EL MATEX TO DE
«SACRIS SOLEMNIS». ÉS TRADUCCIÓ DEL
QUE SOLEN CANTAR LOS DOMINICOS EN
LAS COMUNIONS GENERALS.⁴⁶

Soberano Señor,
que volguérau quedar
present en el altar
mostrand-nos gran amor:
concediu-me el⁴⁷ favor
de poder contemplar
lo que vaig a combregar.

Jo som aquell ingrati
que, olvidant vostro amor,
confés, ab gran dolor,
que he ofès vostra bondad.
Teniu de mi piedad
y gràcia em vullau dar
per a poder perseverar.

Confús estich, Señor,
solament de pensar
que jo puga menjar
el plat de vostro amor.
Estich ple de temor;
Vós, però, em confortau
quant emb la gràcia hem
/convidau.

Vostro cor generós
a tant vos ha obligat
que el poder ha acabat
a un Déu tot poderós.
Amor és prodigiós
a quant puga arribar,
que un Déu no tenga
/més què dar.

En el temps de morir
vàreu sobre trobar
un medi per quedar
quant havíau de partir.
Axí no podem dir
que heus apartau, Señor,
perquè tot lo pot vostro amor.

Mirant atentament
nostra felicitad
romanc enemorat
de un Déu omnipotent;
enveja certament
nos té el chor celestial,
qui no ha merescut favor tal.

El poble qui menjà
un mannà prodigiós,
si bé fonch victoriós,
de morir no escapà;
mes, qui menja aquest pa,
en un cor pur y net,
vida eterna se li promet.

Sou mort al pecador
qui heus rep indignament,
sou vital aliment
al qui heus rep en fervor.
O inefable Señor!,
que emb un matex menjar
la vida y la mort sabeu dar.

Vós volguérau quedar
dins aquest pa escondit,
que el homo, empagaït,
no's voldria acostar.
El qui vos vé a menjar
més mèrit se li deu
perquè té fe en lo que no veu.

⁴⁶ SAL, Ms. A 143, ff. 49-51.

⁴⁷ Abans de «el» ratlla «Señor».

Divina Trinidad,
 què gràcia vos puch dar
 per bé tant singular
 com el que me haveu dad?
 Dega a vostre bondad
 per tan alt sagrament
 alabar-vos eternament.

[5]

CODOLADA A UN CERT LLESENIADOT,
 MOL[T] ESPORGAT D'AIRES Y MOLT
 ABUNDANT DE FORMATGE.⁴⁸

Are me ha pasat pes cap
 compondre una codolade
 per posar a se bugade
 cert estornell,
 y arribar fin a se pell
 ses bonas cremeionadas,
 y en duas estirades
 el posaré com un mac.
 Prenguem un poc de tebac
 y vejem què sortirà.
 Conexeu un capellà,
 com un llesensiadot,
 qui ha aferrat es bigalot,
 o, per dir-o a senendret,
 va a captar pes basinet
 de ànimes de Santa Creu?
 Heu diré si no heu sabeu,
 ya vos podeu prevenir
 perquè primé heu de sentir
 se descripció que faré;
 ses breguetes li trauré
 a tal caspitè florit,

li tench de treura s'enfit
 perquè hen du fins en es coll.
 Ell és com allò des moll
 y més dur que una rebasa;
 sebeu com fa bona casa
 y aplegue mols de doblés?
 De engiñy no ha de mester⁴⁹ més,
 basta que sia estat frare,
 y encare que no heu sia are
 li queda se bona maña.
 Are se ha aficat se baña
 y vol eser capallà,
 y per poder-o logrà
 ha aferrat un basinet,
 y se'n va de dret en dret,
 a captà pel purgatori,
 y ha mogut tal rebumbori,
 que és una gran confusió,
 y quidam, seño rectó,
 ha fet donar-li corona.
 Que no i hage una persona
 qui tenga un poc de consciència
 per poder fer evidència
 de aquesta incapacidad,
 y no feien s'etentat
 qui hem fa està en sos cabeis drets
 y donà es cap per ses perets!
 Valdrà més dexar-o anà,
 que és cert que emb axò n'i ha
 per tirà es berret es foc,
 com vex aquest eubercoc
 que s'és pogut ordenà.
 Ara si que xerrerà,
 fent de doctor de solei;⁵⁰
 si Déu no i posa remei
 encara serà més mal,
 perquè el fulano de tal,

⁴⁸ SAL, Ms A 143, ff. 13-15. «esporgat d'aires y molt abundant de formatge» ha de voler dir 'amb pocs mèrits o poc intel·ligent, però molt engreït', encara que no ho trob documentat.

⁴⁹ Corregesc l'original que posa «mestes»

⁵⁰ **de solei**. 'de poca vàlua' (DCVB).

des que li daren tonsura,
va més ensès que una fura
per tenir ses altres ordes.
Ses oreies seran sordas
perquè és cert no faltarà
qualcú qui puga informà
nòstron prelat.

Llevò quedarà espentat
quant li daran se pellisa;
en lloc de donar-li misa,
li llevaran se tonsura,
per clavar se ferradura
a cada peu,
y en tenir-lo de gurbeu⁵¹
li plantaran un morral.⁵²
Ya farà un sermó moral
com se veurà endiumenjat
es⁵³ s'euberdà ben posat,
axò com li correspon.

Acap perquè ja tench son,
axò ja li bastarà,
si hen vol més ja tornerà
y veurà quin desconcert;
jo li tocaré un concert
qui serà pes martex to:
per ara ja basta axò.

[6]

DÈCIMAS DISPARATÒRIAS⁵⁴

Demunt es Coll den Rebasa,
venint David de París,
va trobar, prenint anís,

a f[r]a Domingo Terrasa.
Com va veure tanta casa,⁵⁵
se anuntjà tant sant Gregori,
que per no di un responsori
li va dexar fer se cranca
només perquè es metja Ranca
no·l tragués de purgatori.

Lo entretant lo alcait majó,
pasant per bax de la forca
va fer es bal·la d'Escorca
sacristà del confaló.⁵⁶
Don Jordi de se presó
s'i oposà directament,
y àdhuc es metja Evinent
no es volgué confesà
en sant Cosme y sant Damià
ni en so page del regent.

Dins es cotxo den Sosias,
quant se embarcà Carlos Quint,
pagà cent dobles de vint
per tocar ses xeremias.
Va vení en ses tres Marias,
y en so príncep del Brasil,
y dia trenta-u d'abril
partiren de Alexandria
per anar a se novia
de se Sínia d'en Gil.

Disponguéran un sarau
y luego el gran Tolomeo
volgué ballar un copeo
vestit emb un sayo blau.
En Martí de can Garau

⁵¹ **de gurbeu**: 'a la torta' (DCVB).

⁵² Els versos 71-74 equivalen a dir que, en comptes de posar-li la sotana de sacerdot, el guarniran com un ase.

⁵³ **es**: error gràfic, equival a «amb».

⁵⁴ SAL, Ms. A 143, ff. 24-25.

⁵⁵ **casa**: llegiu «çaça».

⁵⁶ **confaló**: 'bandera que penja d'un pal travesser i que sol esser la insígnia d'una confraria, gremi o altra corporació' (DCVB).

va cantar una cansó
y, per més satisfacció,
la hermosa Caba Española
los compongué una casola
des gallet de la pasió.

Es matex ainy n'Amengual
se'n va anar una vagada
tot sol a fer se nedada
dedins s'ort de la Real.
Tragué un dinar sens igual
y se esvergà mitx capó,
mitja sàrria de carbó,
tres dotzenes de mansiulas,
quoranta-set sous de piulas,
y quatra llucquets d'eubó.

Quant se embarcà en Garroví
de escrivà en sos reguseus,
comenà es pabordo Reus
un escuradens de pi.
Ley dugué es cap y a la fi,
estojat dins set papés,
y per conta des doblés
li costà, fora pasatge,
nòlits, sant Tem y mollatge
trenta lliuras, deu dinés.

[7]

A UN ENTREMÈS QUE REPRESENTAREN
ALGUNS APASIONATS, EN EL QUAL VA

FER PAPER DE DONA UN EN A QUI, PER
LA SEUA DISPOSICIÓ Y FIGURA, MENOS
LI CORRESPONIA, Y ADAMÈS, QUE
REPRESENTÀ MOLT MAL EL SEU PAPER⁵⁷

CODOLADE

Care de rosa mostia,
nas de confit:
el meu cor fa s'esclefit,
no puc estar,
dexam Jacinta espeiar,
que no puch més,
dexam estar a recés,
en ton costad,
cap de dàtil confitad
ple de hermosura,
manetas de confitura,
bon caspitol-lo,
axò sí que és caramel-lo
ben ensucrat.
-Vols-me per anemorat?
-Ay, jo no u ñec,⁵⁸
jo sent tocar un tec-tec
dins el meu co.
-Si Jacinta, axò és axò,
ja hen cau se bava.⁵⁹
Ja crec jo que te agredave
es flautadet;
dexa fer, no tengas fret,
que tot vindrà,
per are hen de conversar
de l'entremès,
ja hei heurà menut y espès,
pot en remui,
allà en va una, alsa s'ui,

⁵⁷ SAL, Ms. A 143, ff. 26-30.

⁵⁸ ñec: deformació burlesca de «nec». Vegeu-ho també al poema [10].

⁵⁹ En aquest començament de la codolada potser reproduïx algun fragment de l'entremès que esmenta.

que no gos dir,
 de riure creie morir,
 tot esbutsat,
 quant sortires entonat,
 vestit de dona.
 Aquesta sí que fonch bona
 per comensar,
 hem cagares es collar
 en se primera:
 ben mirat, de part derrera
 y per devant,
 perexias tan galant
 com se monea.
 Hermosa cara de jea,⁶⁰
 mon cor se excita,
 just pareis ne Pasta frita
 pintiparada;
 me filla het vege casada
 emb un pobil,
 y chichirbeus⁶¹ més de mil,
 galans y bells,
 véngan a tu com ausells
 a se baguda.
 Tu ets un poquet mostexuda,
 bé és varidad,
 masa garrut y granat,
 y gran bandua,⁶²
 ay, quin bosí de carn crua!,
 retad com jo,
 ja-t pots dexà anar de axò,
 que tran⁶³ no et té
 voler sortir fen papé,
 tot empolvat,
 en el famós, celebrat,
 gran entremès
 que de Tetuan fonch remès
 no·s sap quin any,
 lo que no tench per estrañy
 y és cosa certa

que una mona poch desperta
 el compongué
 y per premi maresqué,
 per cosa rara,
 dur mostaxos a se cara
 ben rafilats.
 Dexam anar desberats,
 valgue-y rahó,
 jo tench per cert que s'autó,
 molt en bona hora,
 no serà de masa enfora
 des Set Cantons,
 que tal casta de cançons
 són de aquí prop,⁶⁴
 ay, com se conex de cop,
 en girà fuya,
 un poetot com se vuya
 d'ora pasar!
 De axò no n'em de perlar,
 lo dit va dit.
 No hem tret encare s'enfit
 a qualsevol,
 allerguem es potracol,
 que encare és curta.
 Are hem de escampar se murta
 arreu-arreu;
 veniu atlots, si voleu
 metles torrades;
 poc a poc, fora grapades,
 per tots heurà;
 vos pensàveu escapà?,
 Ay, com un mac!
 Picadeta de tabac
 y avant ne vénen.
 Ay de voltros si heus emprenen
 tots ets atlots!
 Vos tiraran bigalots,
 tronchos de col,
 mouran contra qualsevol

⁶⁰ **jea**: vulgarisme per «jaia».

⁶¹ **chichirbeus**: per «xixisbeus», 'amants' (DCVB).

⁶² **bandua**: 'persona que no va de feina ni d'estar subjecte i que en fa de les seves' (DCVB).

⁶³ **tran**: deu esser un error gràfic per «tranc».

⁶⁴ Al començament d'aquest vers ratlla «en girà fuya».

mil cabarmonis.⁶⁵
 Voleu no ser beninonis,⁶⁶
 grans polisons?
 Y tu, Cosme des calsons?
 Parlem-ne un poc:
 Ay, caparrot d'eubercoc!,
 feyes te planta
 vestit de semmana santa,
 o de Pilat.
 Dignes, qui t'ha endiumenjat
 tant galanment?
 Has perdut s'enteniment,
 o es calendari?⁶⁷
 De hont has tret es vestuari
 de sacrapàs⁶⁸
 que deye bé en so teu nas,
 gros com la Seu?
 Vestit de Monsirareu⁶⁹
 fas bon papé.
 Per are ja estirà bé,
 no n'i heurà pus,
 ja heus he tocat s'eubernús⁷⁰
 sens violència.
 Callau, teniu paciència,
 que fins aquí
 entre amichs se pot di
 molt bellament,
 y en temps de devertiment
 tot és permès;
 ja que férau s'entremès
 aferra-pilla
 allà va se tonadilla.

[8]

A UN TAL PISTOLA, QUI SE ORDENÀ DE
 TONSURA Y GRAUS, ESENT AXÍ QUE ERA
 HOMO DE SOBRADA IGNORÀNCIA.⁷¹

GOIS

Que un homo més dur que fust,
 qui té en es front tant de tox,
 més granat que un tros de box,
 qui a res nat del món té gust,
 quant es llegir li ve just,
 se hage pogut ordenà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

Que el bisbe, qui és tant prudent,
 qui coneix que és un tros d'ase,
 com un dos, qui no fa vase,
 o com un mac des torrent,
 y que ell, en tant poc talent,
 lo hage pogut trastornà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

Que a un qui no pase es supins
 li hagen de servir respecta
 només perquè el tal subjecta
 s'és valgut de bons padrins,
 quant n'i ha de altres més llatins
 qui no lo han pogut logrà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

⁶⁵ **cabarmonis**: 'embull, conjunt de coses desordenades i males de resoldre' (DCVB). Aquí, més específicament, 'difamacions'.

⁶⁶ **beninonis**: 'persona massa bona, que de tan bona resulta beneitona', segons el DCVB, que només el documenta en el fill del nostre autor, Tomàs Aguiló i Forteza.

⁶⁷ «ha perdut es calendari»: 'és diu d'un xerraire, que parla sense aturall', segons el DCVB, que només ho documenta a Tortosa. Aquí sembla més 'perdre el seny'.

⁶⁸ **sacrapàs**: 'doctor de la llei' (DCVB).

⁶⁹ **Monsirareu**: per «moncirineu»: 'home que en la processó dels set sermons ajuda a portar la creu al qui fa de Bon Jesús' (DCVB).

⁷⁰ «tocar s'aubernús a qualcú»: 'tupar-lo, pegar-li fort' (DCVB).

⁷¹ SAL, Ms. A 143, ff. 33-35

Que a una cosa tan poca
li hajen volgut dar corona,
quant és una tal persona
qui no sap quin pito toca,
quant és més⁷² dur que una roca
en tot lo qui no es xerrà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

Que⁷³ un homo curt de gambals
li donen molt pres[t] recapta,
només per fer una capta
qui no arriba a quatre reals,
per espolsar dos misals
y cuidar-se de un altà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

Que un cert, de tal qualidad,
qui no ha vist més llibreria
que es toms de se confraria
des platet de la Piedad,
que siga privilegiat
de ser un pur seculà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

Que un famós estrefolari
pas tot es reso en lletí,
quant ell no sap repetí
ses llisons des breviarí,
quant no és més que un perdularí
qui en res del món pot perlà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

Que un pobre babaluet⁷⁴
vage ensès com una fura
perquè li donen tonsura
per fer de diable boyet,
per dur sobrepelliset,
y tot dia culetjà,
a mi, res de axò me admira,
si en Pistola és capellà.

[9]

ALTRE ENIGMA EN MALLORQUÍ⁷⁵

Som principi de la culpa,
de vida molt relepsada,
que escandalís tot el món
en parlar una paraula.
Don exemple corromput
que dóna horror al qui pasa,
tant que de parlar de mi,
tothom trasmuda se cara.
Nigú es vol posà a se boca
es meu nom de mala trasa;
per axò hem veix presiat
de cubrir-me emb una capa
y de víurer escondit,
per temor de se ruxada,
que hen cèrcan de nas a nas
per tirar-me escopetadas.

És es cul perlant en perdó.

⁷² Davant «més» ha ratllat «una».

⁷³ **Que:** s'ha d'interpretar 'que a'.

⁷⁴ **babaluet.** 'beneïtot, persona de poc enteniment' (DCVB).

⁷⁵ SAL, Ms. A 143, f. 47.

[10]

SÀTIRA⁷⁶

Que unas cosas tals se fan,
que may se averigüeran,
jo ja u crec,
però que tal sort de viura
no sia cosa de riura,
jo no u ñec.

Que tot fadrí enamorat
voldria ja ser casat,
jo ja u crec,
però que las més vegades
qued en ses vases tirades,⁷⁷
jo no u ñec.

Que una fadrina se casa
sols per sortir de se casa,
jo ja u crec,
però que, quant se n'anà,
hei fes contes tornà,
jo no u ñec.

Que un fadrí qui l'an burlat
roman confús y enutjat,
jo ja u crec,
però, quant fa es desentès,
se creguen que no n'és res,
jo no u ñec.

Que una dona prest se embaula,
donant segura paraula,
jo ja u crec,
però que, quant ve s'estreña,
romangue com una peña,
jo no u ñec.

Que diga que hey à guañat
un fadrí qui l'an burlat,
jo ja u crec,
però que no estim se dona
més que rebre enhorabona,
jo no u ñec.

Que dona de tal tamañy
pens casar-se dins un any,
jo ja u crec,
però que, en tota se plata,
no romangue sempre beata,
jo no u ñec.

Que diga fort un fadrí
«no vui qui no hem vol a mi»,
jo ja u crec,
però que din[s] quatre dia[s]
no li torn fer moxonias,
jo no u ñec.

Que's serf enrevenada
una fadrina irritada,
jo ja u crec,
mes que no venga a parar
en so que va rebutjar,
jo no u ñec.

Que dos cors qui es són volguts
se sían desavenguts,
jo ja u crec,
emperò que no vejeu
compondre-se emb una creu
jo no u ñec.

⁷⁶ SAL, Ms. A 143, ff. 58-59.

⁷⁷ «quedar-se amb les vases [o bases] tirades»: no veig la locució documentada, però té un sentit clar: 'quedar-se sense res'. fa al·lusió als jocs de cartes.

[11]

A UN FADRÍ QUI VA CITAR UNA ATLOTA
PER CASAR-SE, LA QUAL LI VA FUGIR⁷⁸

SÀTIRA

Juan, què és lo que te ha pasat?
Per hont t'és fuite se atlota?
La cosa parex que trota;⁷⁹
calla, que te ets concagat!
Com te ha dexas ben burlat!
Com hei ets romàs, mort y fret!
Ay, dimontre de Juanet!

No eras tu es qui brevetjave
més content que un ca emb un os,
ara te han fet quedà a dos,⁸⁰
ja merexes un bon rave.
Toca, digues com se esbrave,
què i diu es capellanet?
Ay, dimontre de Juanet!

Axò està fet y mans dadas⁸¹
y qui's primé que se afait,⁸²
jo me'n vax a ca s'alcaït,

y al moment veureu citades.⁸³
Com te han fallat se[s] jugades!
Ara jeuràs tot solet.
Ay, dimontre de Juanet!

«Vamos, va de bon de veres,
tellau roba, feis foldetes,
comprau-li flocs, posau vetes.
Tot hei va, es suc y ses peres!»⁸⁴
Ay, t'o creies de deveres!
No hei penses pus y colguet.
Ay, dimontre de Juanet!

Mil lliuras, dinés contans?
Feye bon so tanta plata;
ella estima més ser beata
més tost que dar-te ses mans.
Te han connat aquets perfans?⁸⁵
Dóna es cap per se peret.
Ay, dimontre de Juanet!

Dóna-li aygo gelada!,
dóna-li pasta real!,
dóna-li un cirvicial!,
dóna-li una ensegonada!.
Quant l'as haguda apanada⁸⁶

⁷⁸ SAL, Ms. A 143, ff. 60-61.

⁷⁹ **trota**: «trota» té aquí un sentit figurat pròxim a 'anar malamanet una cosa'. No el veig documentat amb precisió, però algunes de les accepcions que Joan Coromines registra, al *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, per «troter» s'hi apropen.

⁸⁰ «Quedar-se a dos»: deu voler dir 'quedar-se d'esquena (a dors), mal situat', però els diccionaris etimològics no registren aquest sentit.

⁸¹ **mans dadas**: és a dir 'acordat'.

⁸² **qui's primé que se afait**: no puc documentar aquesta locució. Deu voler dir 'quí ho ha aconseguit, que en gaudeixi'.

⁸³ **citades**: deu voler dir 'citacions' o 'amonestacions' pel matrimoni.

⁸⁴ «anar-hi el suc i les peres»: una altra locució no documentada, té el sentit de 'jugar-s'ho tot en una acció'.

⁸⁵ La lectura del vers és clara, però no trob documentat ni «connat» ni «perfans». El sentit deu ésser: 'Tha agradat aquest engany?'.

⁸⁶ **apanada**: té el sentit de 'alimentada, regalada'. Tanmateix l'enumeració dels versos anteriors és paròdica: al costat de postres delicades («aigua gelada» i «pasta reial»), hi posa menja d'animals («ensagonada») i, fins i tot, una «lavativa o servicial».

te ha cagat dins es barret.
Ay, *dimontre de Juanet!*

Ahont la pegarà es fibló!⁸⁷
Ja hey aniràs desberetat!
Crec que, en tot s'endiumenjat,
romandràs sempre panó.⁸⁸
Se'n riuen des teu amó,
no heu veus, ximple babaluet?
Ay, *dimontre de Juanet!*

Dexa't anar de casà,
ja pots beretar de ofici,
se[r]ca't un bon benefici
y tire't a capellà.
Ja het farias respectà
y servir-te collaret!⁸⁹
Ay, *dimontre de Juanet!*

[12]

DISPARATORI⁹⁰

Calvino, rey de Judà,
ben esmocat com un mac,⁹¹
no se tregué es gat des sac⁹²

comensant es beabà.⁹³
Un pelut s'i va encarà
y li féu dar carabasa⁹⁴
firmada en paper de estrasa
y, emb un caset de consiència,
tirà es tintés de la audiència
a un carreró qui no pase.

Va treure es carro des fanc⁹⁵
axí com milló pogué,
y, per anar més jeugé,
dinà de un esclatasanc.
Tinguéran cambres de sanc
quant véran que s'intendant,
sortint des pasavolant,⁹⁶
digué: «tot axò és gent culta,
nigú que los pac se multa»,
y ja fonch cap a llevant.

Cinc rebbins en balindrancs,⁹⁷
manguito, jubons y coll,⁹⁸
en se neulate den Moll
mos feyen mals avarancs.⁹⁹
Anaven drets com uns crancs:
un qui no·s veu fart de aglà,
s'altre qui·s posa a ballà,
s'altre tregué un cap de lloro,
s'altre se posà a fe es moro
y féu s'altre es cagat cla.

⁸⁷ Aquest vers té el sentit de 'a on t'espassaràs la ràbia', 'a qui ho faràs pagar'.

⁸⁸ **panó**: No ho registren els diccionaris; deu ser sinònim d'«apenat».

⁸⁹ «servar collaret a algú»: 'guardar-li moltes contemplacions, tenir-li atencions excessives' (DCVB).

⁹⁰ SAL, Ms. A 143, ff. 62-64.

⁹¹ **esmocat com un mac**: deu voler dir 'completament enganyat' (cf. Jaume VIDAL ALCOVER, «Rondalles de rondalles (Dues narracions parèmiques de Guillem Roca i Seguí», *Randa*, 6 (1977), pàg. 93, nota 23.

⁹² «treure's el gat del sac»: 'sortir de dubtes' (DCVB).

⁹³ **beabà**: 'llibret o plegueta on estan escrites les diverses coombinacions de síl·labes, per mostrar de confegir' (DCVB).

⁹⁴ **dar carabasa**: 'suspènre', potser per castellanisme.

⁹⁵ **treure es carro des fanc**: 'vèncer les dificultats' (DCVB).

⁹⁶ **pasavolant**: 'vehicle, a manera de carretó, molt lleuger, que corre molt' (DCVB).

⁹⁷ **balindrancs**: per «balandrams», 'sotana oberta de dalt a baix, i guarnida d'esclavina, que els capellans duen damunt la lloba' (DCVB).

⁹⁸ **manguito, jubons y coll**: diverses parts del vestit.

⁹⁹ «fer mals averanys»: 'inspirar recels o aversió' (DCVB).

S'escrivà des Corp Marí,
 més groc que ciri de fas,¹⁰⁰
 va espantar un capatàs
 de la tribu de Leví.
 Prengué port a Marratxí,
 demunt fulla, deval[l] fulla,¹⁰¹
 y allargant es coll de grulla
 es¹⁰² camposanto es tirà,
 y de peus se engirgolà
 es¹⁰² convent, sense capulla.

Causà major rebumbori
 un llop, en ungles y bec,
 qui va donar un jamec
 es dia de sant Libori.
 Li va cantar gori-gori,¹⁰³
 en solfa, un caso marí,¹⁰⁴
 qui prengué el tal asgotzí,
 o ministre de faraó,
 y el clavà din[s] se presó
 y lo mal és que sortí.

Dalt s'abra qui fa llinatges
 se va enfilà en Roselló,
 pensant collir un maló
 no heí va trobar més que imatges.
 Va pasar, fent mals caratges,
 es carrer de la amargura,
 y, per cercar se ventura,
 pegà foc en es tinter,
 per tenir un cavaller
 qui és de la triste figura.

Pensave fer-se més ric
 que los tres Reis de Orient,
 que creie ser desendent
 des cul des duc de Lambric.
 A cap pronòstic antic,
 ni en es salms de Salomó,
 ni en llibres de garbaió,
 ni en es tractat des llunari
 pogué trobar Dn. Ferrari,
 nobleza de Roselló.¹⁰⁵

Suplic per caridad que no
 llegéscan aquest disparatori.

[13]

EN ES VENT DE SE TRAMUNTANA POSTE-
 RIOR¹⁰⁶

Quartillas

De ses bufas que jo fase
 no hen faseu nignun caudal,¹⁰⁷
 no és cosa qui fase mal,
 no és més que un ayre qui pase.

Preniu-las com un confit,
 que les vos don de bon grat,

¹⁰⁰ **ciri de fas**: 'cadascun dels ciris que cremen en el triangle mentres es canten les matines dels dies sants' (DCVB).

¹⁰¹ **demunt fulla, deval[l] fulla**: locucions que equivalen a 'bé o malamnet'. El DCVB les registre independentment «anar damunt fulla» i «anar davall fulla».

¹⁰² **es**: llegiu «as», és a dir «al».

¹⁰³ **gori-gori**: 'cant fúnebre, absoltes' (DCVB).

¹⁰⁴ **caso marí**: la lectura és clara, però no veig quin sentit fa.

¹⁰⁵ Les dues darreres dècimes fan referència a la hipotètica noblesa dels Rosselló, com a descendents de Ferrer de Rosselló (s. XIV). A començaments del segle XIX va esser un tema molt polèmic, sobretot quan es produí l'escàndol del casament de Jordi-Ignasi d'Oleza i Dezcallar amb Ignàsia Rosselló i Terrés. Cf. P. de MONTANER, «Senyor a Mallorca, un concepte heterogeni», *Estudis Baleàrics*, 34 (stembre 1989), especialment pàgs. 14-16 i 26.

¹⁰⁶ SAL, Ms. A 143, ff. 67-70

¹⁰⁷ **caudal**: castellansime per «cabal».

jo vos ne present un plat
y que heus fase bon profit.

Aquí n'i ha per qui en vol
qui no fan olor de augüent,¹⁰⁸
és una bolla de vent,
és bollete y no és buñol.

Sofrir es baf es presís
per vèurer cosa tan rare,
que són ben frescas encare
y fan olor de estantís.

Es casta de un animal,
de un gènit qui no heu creuràs;
si no het fa dany en es nas,
no het podrà fer altre mal.

És un ventet cosa brava,
qui sols no es dexa sentir;
si put, jo no me n'admir
que surt de se Calatrava.

No tingau por, xau-lo corre,
que no arribarà en ets osos;
de cap vaxell ha fet trosos,
ni encare ha tomat cap torre.

No ha destruït mai es camps,
que és un oretjet ben sa.
De què vos heu de quexà?
No són pitjós trons y llamps?

Si heu de fer cap garavana¹⁰⁹
o si haguéuseu de viatjar,
ja vos podeu embarcar,

que bufa se tremuntana.

En desperar-se es fibló,
surt es vent com un couet;
si no estau a lloc estret,
correu per agafar-lo.

Són casta de andarivells,¹¹⁰
ni de terra ni de mar,
que si bé saben volar,
no tenen plomas de aucells.

Alguns n'i ha de ells qui càntan,
però ets altres tots són muts,
tots tenen mals atributs
qui no maten, però espanten.

Costa també des procés
que en entonar aquest punt,
correspon es contrapunt
a se clau de s'enrevés.

Per cantar re, mi, fa, sol,
en se solfa den Figura,
endret de se embocadura
hei pots clavar un fabiol.

Veureu quina habilidad,
que, emb aguda armonia,
sona se trompeteria
per bona casualidad.

Alguns qui tenen es mol-lo
ben granat y gruxadot,
qui en amollar en es xot
de se coua es fan fer rol-lo,¹¹¹

¹⁰⁸ **augüent:** «ungüent».

¹⁰⁹ **fer cap garavana:** El DCVB registra l'expressió «fer ses garavanes» en el sentit de 'anar tres anys en cós els novicis maltesos', aproximat al que ha de tenir aquí.

¹¹⁰ **andarivells:** 'embulls, sèries de dificultats' (DCVB).

¹¹¹ «fer-se es rotlo de sa coa (d'una cosa)»: 'fer-ne el que volen, obrar amb completa llibertat, sense contemplacions' (DCVB).

segons es vent com los dóna,
 en comensà alsar la veu,
 reverguen un crit arreu
 qui l senten de Barcelona.

Colque cul de fariseu,
 qui de boca en bada un pam,
 dexa càurer colque bram
 de primetxer¹¹² de la Seu.

Alguns, tirats dins un catre
 y ben dinats, a mitx dia,
 amollen se bateria
 de canons de vint y quatre.

Colquuns qui axécan es bel
 més que qualsevol merdà,
 qui en esvergar-se a tronà
 se ennigula tot el cel.

Altres qui fan un jamec
 qui és més axut que una esponja,
 són com e bufes de monja,
 com a pets de frare llec.

Alguns qui hei tenen es llis,
 qui sense pasar trabai,
 com qui fa just un badai,
 tréuan, prement, un oís.

N'i ha qui sense fer remó
 se tréuan es ventre d'orde,
 són com escopete sorde
 qui mata es nas a traició.

Y no és cuento ni rondaya,
 que de aquest baf de Caifàs
 més se'n dúan en so nas
 que emb un càvec y senaye.

Y si diuen que axò és brut,
 jo no dic que sia net,
 dexarem està es rivet
 que en remenar-o més put.

Abstracts

L'article recupera tretze composicions inèdites de Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856), un autor força popular durant les primeres dècades del segle XIX. Aquests poemes permeten de considerar-lo un escriptor plenament representatiu de la literatura catalana postbarroca i, tot i que la seva qualitat és molt irregular, ens sorprenen pel seu enginy. Els més remarcables mostren una evident influència de Francisco de Quevedo.

The article recovers thirteen unpublished compositions of Tomàs Aguiló i Cortès (1775-1856), who was a very popular writer during the first decades of the XIX century. These poems enable the readers to consider him as a most representative writer of the postbaroque Catalan literature. In spite of the quality of his works being very irregular, he displays a surprising ingenuity. His most remarkable works show an obvious influence from Francisco de Quevedo.

¹¹² **primetxer**: 'cantor principal, que dóna el to en el cor d'una església o funció religiosa' (DCVB).